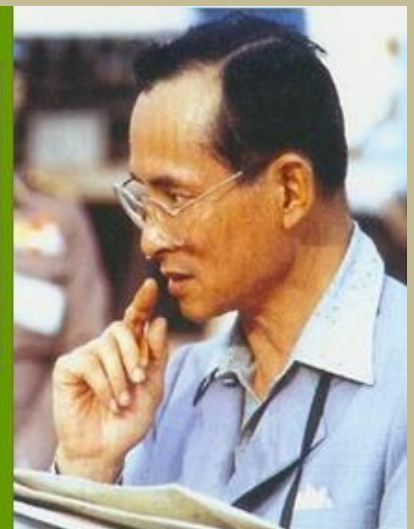

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำรงชีวิต

โดย รศ.ดร.วศินา จันทศิริ และ ผศ.สิริพิชญ์ วรรณภาส
สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำรงชีวิต

ประเทศไทยได้มีการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มาเริ่มใช้เป็นครั้งแรกเมื่อปี 2504 ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาประเทศโดยการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยยึดหลักการของภาวะทันสมัยบนพื้นฐานที่ว่า เมื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้ดีขึ้นแล้ว จะส่งผลให้มีการพัฒนาด้านอื่นตามมาทำให้ในช่วงแรกของการพัฒนาประเทศมีการเน้นการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเป็นหลัก ขณะเดียวกัน ทางภาคการเกษตรได้มีการส่งเสริมให้มีการนำพื้นที่ป่าไม้มาใช้เป็นพื้นที่การเกษตร ส่งเสริมการผลิตพืชเศรษฐกิจ เพื่อการส่งออกเป็นสำคัญ มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ประโยชน์ในทุกๆ ด้าน โดยไม่ได้คำนึงถึงเป็นจริงที่ว่า ประเทศไทยมีพื้นฐานการเป็นประเทศเกษตรกรรม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน รวมไปถึงการที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังยากจนและไม่มีความรู้เพียงพอที่จะรองรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชทานแนวทางการพัฒนาประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ และตั้งอยู่บนแนวทางทางสายกลางที่สมดุลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อม

การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการอยู่ร่วมกันในภูมิสังคม

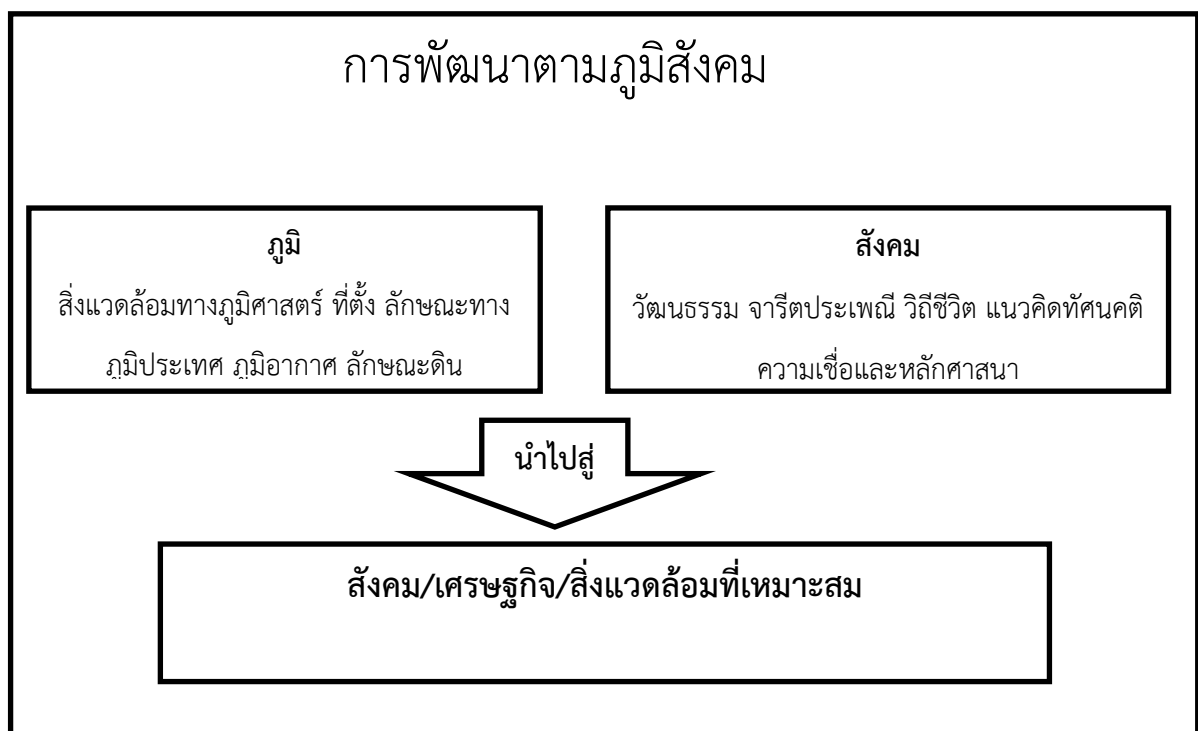
จากการแบ่งระดับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับจุลภาค คือ ระดับที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของคนในครอบครัว เป็นการปฏิบัติตนให้สามารถพึ่งตนเองได้ใน 5 ด้านคือด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และระดับมหภาค คือ ระดับที่เกี่ยวข้องการร่วมมือของคนในชุมชน สร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม โดยอาศัยประสบการณ์ที่สะสมมา ภูมิปัญญาและความสามารถของตนเองและชุมชน โดยอาศัยประสบการณ์ที่สะสมมา ภูมิปัญญาและความสามารถของตนเองและชุมชน โดยมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือกันในชุมชนเพื่อให้เกิดพลังในชุมชน และพัฒนาไปสู่การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนต่างๆ จนไปสู่ระดับประเทศ แล้ววางรากฐานของการพัฒนาประเทศให้มีความพอเพียงและมีความพร้อมในด้านต่างๆ เสียก่อน จากนั้นจึงค่อยๆ ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของของประเทศให้เจริญขึ้นไปตามลำดับ โดยความร่วมมือกับองค์กรภายนอกทำธุรกิจ และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยทุกฝ่ายต้องได้รับประโยชน์

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาในการดำรงชีวิตขอประชาชนทุกระดับ และการพัฒนาประเทศ โดยมีพื้นฐานแห่งความพอเพียง การมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยใช้ความรู้และความดีควบคู่กันไป รวมถึงเป็นการพัฒนาคนให้มีความสามารถรู้ความสามารถและเป็นคนดีควบคู่กันไป อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลย์ ทั้งในด้าน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อม พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง ส่วนภูมิสังคม คือ การอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมตามภูมิศาสตร์อย่างมีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิดความ

สมดุลงของ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญ คือ เป็นการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการพัฒนาคน

จะเห็นได้ว่า ทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดภูมิสังคม ต่างก็เป็นแนวทางการพัฒนาที่มี เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาที่สมดุลทั้งด้าน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนาคนให้มีความสามารถเพิ่มมากขึ้นในอันที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป ดังนั้น การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันในภูมิสังคม สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นแนวทางการดำรงชีวิตหรือแนวทางการพัฒนาที่ต้องเป็นไปตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสอดคล้องวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของท้องถิ่นนั้นๆ ภายใต้กรอบของการพัฒนาแบบทางสายกลาง มีความพอดี พอประมาณ ภายใต้การใช้ทั้งความรู้และคุณธรรม มีการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริงและเท่าเทียมกันในสังคม ย่อมที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้เป็นอย่างดี

หลักการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อใช้ประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในภูมิสังคม นั้น ต้องเริ่มจากการศึกษา “ภูมิสังคม” เป็นให้ลึกซึ้งเสียก่อน เพื่อให้เข้าใจว่าในท้องถิ่นนั้นๆ มีลักษณะเป็นอย่างไร ทั้งสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และลักษณะทางสังคม หรือต้องเข้าใจลักษณะโดยธรรมชาติของท้องถิ่นนั้นเสียก่อน จากนั้น จึงนำ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ไปกำหนดกรอบแนวทางการอยู่ร่วมกันหรือเป็นกรอบการพัฒนาในภูมิสังคม รวมถึงการดำเนินการใดๆ ในภูมิสังคม โดยใช้หลัก 3 ห่วง ได้แก่ ความพอประมาณ การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และ 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม รวมไปถึงการพัฒนาตามลำดับขั้น หรือการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อสร้างความพร้อมและความเท่าเทียมกันในสังคม

กรอบแนวคิดหลักภูมิสังคม

จากกรอบแนวคิด สามารถประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับหลักภูมิสังคมเป็นหลักการได้ ดังนี้

ภูมิสังคม	เศรษฐกิจพอเพียง	หลักการ
ภูมิ	พอประมาณ	ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างพอดี มีการแบ่งขอบเขต และสัดส่วนการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม
	มีเหตุผล	ตัดสินใจใช้ประโยชน์จากภูมิอย่างมีเหตุผล คำนึงถึงปัจจัยของลักษณะทางภูมิศาสตร์ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมไปถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมา
	ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	ต้องทราบถึงความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นจากลักษณะภูมิประเทศ และปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงมีการเตรียมการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้
	เงื่อนไขความรู้	มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สมัยใหม่มาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน ตลอดจนวางแผนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอนาคตให้เหมาะสมกับลักษณะของภูมิประเทศ
	เงื่อนไขคุณธรรม	ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เอื้อประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ภูมิสังคม	เศรษฐกิจพอเพียง	หลักการ
สังคม	พอประมาณ	มีการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีความพอดี สร้างความเข้มแข็งให้กับตัวเอง มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ตามความเหมาะสม
	มีเหตุผล	พิจารณาการรับเอาวัฒนธรรม ประเพณี การพัฒนา เทคโนโลยีสมัยใหม่จากภายนอกเข้ามาในชุมชน/สังคมอย่างมีเหตุผล มีความรอบคอบ คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงจากการนำสิ่งต่างๆ จากภายนอกเข้ามา รวมไปถึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับลักษณะทางภูมิประเทศและปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วย
	ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	มีการเตรียมการรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามาสู่สังคม ตลอดจนมีแนวทางการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้น
	เงื่อนไขความรู้	นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันสามารถนำความรู้ตามหลักวิชาการแผนใหม่เข้ามาปรับใช้ให้

		เหมาะสมผสมกลมกลืนกันไป
	เงื่อนไขคุณธรรม	มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในสังคม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีรักษาศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ช่วยเหลืองานส่วนรวม

จากตารางสามารถอธิบายได้ว่า เมื่อนำหลักภูมิสังคมเป็นแนวทางหลักในการพิจารณาแล้ว สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ภูมิ และสังคม โดยเมื่อกล่าวถึง “ภูมิ” แล้วจะเห็นได้ว่า เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นนั้นๆ ได้แก่ ลักษณะของภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะดิน พืชพรรณในท้องถิ่น การที่เราจะสามารถดำรงชีวิตหรืออยู่ร่วมกันในภูมิสังคมได้ ต้องเข้าใจในธรรมชาติ และมีการปรับตัวให้เข้ากับในธรรมชาติของท้องถิ่นให้ได้ก่อน ขณะเดียวกัน ในการดำรงชีวิตประจำวันก็จะต้องมีการนำทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ โดยการนำมาใช้ประโยชน์ที่วันนี้ต้องนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นตัวกำหนดหรือเป็นกรอบแนวทางการใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในด้านต่างๆ ดังตัวอย่างขององค์ความรู้ 6 มิติ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ 6 มิติ

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาชุมชนตามหลักการองค์ความรู้ใน 6 มิติ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว¹ (อ้างอิงจาก ได้แก่ ดิน น้ำ เกษตร พลังงานทดแทน ป่า และ สิ่งแวดล้อม โดยจะปรับนำหลัก

¹ ที่มา : <http://123.242.164.139/kingcr/Default24.aspx?SID=1> โครงการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ(ปิดทองหลังพระ)

ของแต่ละเรื่องตามสภาพภูมิสังคมและสภาพปัญหาของชุมชนในแต่ละพื้นที่ ซึ่ง องค์ความรู้ 6 มิติ จะมีลักษณะที่ต่างกันไป เช่น มิติน้ำ จะเน้นการพัฒนาแหล่งน้ำ การเก็บน้ำให้อยู่ในประเทศให้นานที่สุด และการใช้น้ำทุกหยดให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยวิธีการทำฝนหลวง กังหันน้ำชัยพัฒนา การทำฝาย และการบำบัด น้ำเสียโดยวิธีชีวภาพและมิติป่า ซึ่งจะเน้นวิธีการปลูกป่า คือ การปลูกป่าในใจคน การปลูกป่า 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง การปลูกป่าต้นน้ำและบริเวณอ่างเก็บน้ำ ระบบป่าเปียก (Wet Fire Break) และการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก โดยจะให้ชุมชน มีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและพัฒนามากที่สุด และให้ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
